

Historia tarvitsee opettajiaan

Anna Sassali-Tanila & Samuli Laine

Historia voi opettaa paljon sekä lapsille, nuorille että aikuisille, mutta mistä löydetään sen opettajat tulevaisuudessa? Aiemmin kilpaillut historian aineenopettajien koulutuspaikat ovat nyt jääneet jopa vajaiksi kiintiöistään. Historiallis-yhteiskunnallisen kasvatuksen professori Jan Löfström ja pitkän linjan historianopettajat Markus Ylijoki ja Petri Kähkönen kertovat ajatuksiaan aineenopettajaksi hakeutuvien laskevasta määrästä ja koulujen historian opetuksen kehityksestä.

Historia on pitkään ollut aineenopettajiksi tähtäävien lempiaineita, mutta viime vuosina innostus on selvästi vähentynyt. Eikö historia enää kiinnosta? Lehtori Petri Kähkönen Turun klassillisesta lukiosta ei usko tämän olevan syynä hakijamäärien vähenemiseen: ”Historia kiinnostaa edelleen opiskelijoita. En ole nähnyt siinä mitään romahdusta. Historiaa kirjoitetaan myös valtakunnallisesti ylioppilaskirjoituksissa varsin mukavia määriä, vaikkei se olekaan helpoimmasta päästä oleva oppiaine.” Syyt ovat laajempia ja valtakunnallisia. Professori Jan Löfström Turun yliopistosta kertoo hakijamäärien notkahtaneen covid-pandemian aikana ja kehityssuunnan olleen sama kaikissa opetettavissa aineissa maanlaajuisesti.

Historianopettajien työllisyystilannetta koulussa on harmiteltu vuosikymmeniä, mutta Löfström ei pidä sitäkään vallan huonona. Vir-

koihin on usein paljon hakijoita, mutta hänen mukaansa työtehtäviä löytyy, etenkin jos hallitsee historian lisäksi muitakin opetettavia aineita. Historianopettajien osaamiselle löytyy käyttöä koulujen lisäksi myös muissa koulutus- ja opetustehtävissä, esimerkiksi koulutussuunnittelun parissa.

Turun yliopiston aineenopettajan pedagogisten ja aikuispedagogiikan opiskelijoiden ainejärjestö Auskultantit ry teetti keväällä 2023 kyselyn, jossa syiksi mielenkiinnon vähenemiseen nousivat opettajantyön huono julkisuuskuva, opintojen aikataulullinen jäykkyys ja niiden vaatima työmäärä. Opiskelijoihin kohdistuu niin kovia vaatimuksia suorittaa opinnot ajoissa ja minimiopinnotasteilla, ettei mikään ”ylimääräinen” tai vain varmuuden vuoksi suoritettava opintokokonaisuus houkuttele, kertoo Löfström.

Aineenopettajakoulutuksen haasteita ja onnistumisia

Mitä opettajuuden julkisuuskuvan ja opintojen joustavuuden parantamiseksi voitaisiin tehdä? Jan Löfströmin mukaan esimerkiksi erilaisia Minustako opettaja? -tyylisiä rekrytointitapahtumia on järjestetty jo pitkään. Yliopistotasolla ainelaitokset ja normaalikoulut voivat pyrkiä vaikuttamaan opettajantyön julkisuuskuvaan tuomalla realistisesti esiin opetustyön merkitystä ja työn hyviä puolia.

Historianopettajien opintoihin sisältyy yleiskasvatustieteen opintoja, ainedidaktiikkaa ja opetusharjoittelua. Pedagogisten opintojen joustavuuden lisäämisessä on haasteensa, sillä niihin liittyy tiettyä koulumaisuutta muun muassa opetusharjoittelujen aikataulutuksen vuoksi. Kuitenkin opiskelijoiden on jo nyt mahdollista jonkin verran vaikuttaa opintojensa aikatauluttamiseen.

Aineenopettajakoulutusta luotsaavan Löfströmin mukaan historianopettajan koulutuksen mahdollisuuksiin kuuluu laaja-alaisuus: "Historianopettajilla on opintojensa puolesta yhteiskunnallisiin asioihin ja niin kulttuuriin, politiikan kuin talouden ilmiöihin laaja näkemys. Haaste tietenkin on, että edellä mainittu tutkintojen suorittamisen tehostamisen paine vie happea sellaiselta maailmankuvaa syventävältä opiskelulta ja tiedon prosessoimiselta, johon aiemmin oli ehkä enemmän aikaa. Liian putkimaiseksi tehty opintopolku ei historianopettajan ammatin tarpeita ajatellen ole hyvä asia. Historianopettajien koulutuksessa on varmaan vieläkin käyttämättömiä mahdollisuuksia, esimerkiksi ainelaitosten ja opettajankoulutuslaitosten yhteistyössä, mutta yliopistojen hallinto- ja resursointikuviot saat-

tavat olla niiden käytössä hidasteina."

Haastattelemamme opettajat kokivat saaneensa koulutuksestaan hyvät valmiudet ammatinharjoittamiseen ja arvioivat Löfströmin tavoin, että opiskeluaikainen laaja lukeneisuus ja historian perusteosten tenttiminen loivat vahvan tietoperustan tulevaan työhön. Yliopistokoulutuksen tarjoamia valmiuksia piti Petri Kähkösen mukaan lähinnä päivittää uudistuvan tutkimuksen ja opetuksen mukana. Turun Normaalikoulun opetusympäristöä kuvailtiin "ajoittain haastavaksi", minkä koettiin valmistavan hyvin tulevaan työelämään.

Kehitettävääkin löytyy. Haastatellut opettajat toivoivat opintojen antavan lisää valmiuksia oppitunnin hallintaan sekä monikielisen oppimisympäristön ja sosiaalisesti oireilevien oppilaiden kohtaamiseen. Löfström kertoo, että koulumaailman muutoksia on pyritty huomioimaan sisällyttämällä tulevien opettajien opintoihin esimerkiksi eriyttämisen ja kielitietoisuuden teemoja.

Muutoksia koulumaailmassa

Opettajantyön arki on muuttunut. "Sosiaalityötä, yhteydenpitoa ja palavereita on paljon enemmän. Itse opetus on vähentynyt", toteaa lehtori Markus Ylijoki Syvälahden koulusta. Ehkä opettajuuden kiinnostavuuden väheneemiseen vaikuttavat myös nämä tehtäväkuvan muutokset. Historian aineenopettajan on oppiaineensa ja pedagogisten taitojen hallinnan lisäksi kyettävä muokkaamaan opetusmetodeitaan, sillä paitsi opetusmenetelmät, myös oppimistavoitteet päivittyvät. Kehittyvää pedagogista palettia on sovellettava opetusympäristössä, jossa on opetuksen ohella ratkot-

tava lasten ja nuorten ongelmia laajemminkin; opettajat yhteistyössä muiden ammattilaisten kanssa.

Haastateltavamme pohtivat historian opetuksen kehitystä ja tulevaisuutta. Miten opetussisältöjä uudistetaan laadukkaasti? "Toivoisin niiden kehittämiseen voimakkaampaa vaikutusta historiantutkijoilta ja akateemiselta yhteisöltä. Toisinaan pohdin, ovatko tietyt painotukset opetussuunnitelmissa varmasti uusimman historiantutkimuksen tulosten mukaisia ja tulevatko siellä olevat uudet tulkinnot ja näkökulmat tarpeeksi esille", pohtii Petri Kähkönen.

Tietotekninen kehitys on ollut viime vuosina nopeaa ja mahdollistanut laajan informaation saatavuuden minkä tahansa historiallisen ilmi-

Opetustauluja käytettiin pitkään opetuksen elävöittäjinä myös historiantunneilla. Tämän Puolalan koulussa käytössä olleen ja hansakauppaa Aurajoella kuvaavan opetustaulun kustantanut Koulutarpeiden Keskusliike Oy toimi vuosina 1910-1969. Kuva: Esinekokoelma / Turun kaupungin museo, TMK24004:8.

ön perusfaktoista. Opettajien tietotaidosta on pidettävä huolta tästäkin näkökulmasta, mikä ei aina ole helppo tehtävä. "Sisältöjen muuttaminen on nopeampi prosessi kuin opettajien muuttaminen", toteaa Ylijoki. Hän korostaa, että opetussuunnitelmaa ja opetussisältöjä tulisi kehittää tavoitesuunnittelun näkökulmasta. Luokahuoneisiin on varmasti helpompi saada niin oppilaat kuin opettajatkin, jos siellä

olemiseen on selkeä, mielekkäältä tuntuva syy. Ilman sitä aineenopettajat ovat tilanteessa, jossa arvostus on matala, mutta vaatimustaso korkea.

Kaikki ei kuitenkaan ole muuttunut. Vaikka tekninen kehitys on uudistanut sekä opetuksen että hallinnon tapoja, monet tutut opiskelumuodot, kuten opettajan esittävä opetus, muistiinpanojen kirjoittaminen, liitutaulu ja paperiset kartat ovat Kähkösen mukaan edelleen käytössä. "Niiden arvo, merkitys ja teho eivät ole hävinneet mihinkään vuosien saatossa, pikemminkin jopa kasvattaneet arvoaan aidon fyysisen läsnäolon ja asian äärelle pysähtymisen merkityksellisinä muotoina", hän toteaa. Myös oppilaat ovat yksi opetustyön

Sisäkuva koululuokasta. Valokuvaaja Johannes Schalin kuvasi vuosina 1900-1905 Turussa ja Uudessakaarlepyyssä. Kuva: Alkuperäinen valokuvaaja Johannes Schalin. Valokuvakokoelma / Turun kaupunginmuseo, Val920:18.

pysyvistä perusasioista. "Vähiten ovat muuttaneet nuoret. He ovat lähes samanlaisia kuin 1990-luvullakin", Kähkönen summaa. Oppilaat ovatkin opettajille merkittävä motivaation lähde. Tieto siitä mistä on tultu, miten on eletty ja mitä koettu on itsessään mielenkiintoista, ja historian opettajana pääsee oppaaksi tähän maailmaan. "Historian opettaminen on yleisesti ottaen erittäin kivaa. Oppilaat ovat hauskoja persoonia, ja aidosti kiinnostuneita suuresta osasta sisältöjä", Ylijoki korostaa.

Kysyimme lehtoreilta, mitkä historian osat alueet oppilaita eniten kiinnostavat. Vastauksissa painottuvat lähihistoria ja kulttuurien historia, ja esimerkiksi toinen maailmansota on yksi kesto-suosikeista. Yhteiskunnallisten kehityskulkujen pohtiminen kiinnostaa hieman vähemmän, tai ainakin niiden opettaminen kiinnostavasti vaatii enemmän työtä. Oppilaiden intressit eivät tietenkään sanele opetuksisäilyä, mutta ihannetilanteessa sekä oppimistavoitteet että opettajan ja oppilaiden kiinnostuksen kohteet pääsisivät kaikki oikeuksiinsa. Markus Ylijoen mukaan historian sisällöt opetuksessa ovat supistuneet, mitä hän pitää perusteltuna. Aiemman faktojen pänttäämisen vähennyttyä erilaisten taitojen harjoitteluun jää enemmän aikaa. Kiinnostavat aiheet eivät historiasta lopu, joten opetettavan materiaalin valinta on niukoista opetustunneista jakamista.

Historianopetuksen ja historianopettajien merkitys

Suomen koulujärjestelmä on saanut viime vuosina osansa negatiivisesta julkisuudesta laskevien pisa-tulosten, järjestyksenpidosta käydyin keskustelun ja säästöjen yhteydessä. Opettajan työn vähäistä arvostusta on vaikea ymmärtää, kun huomioi työn vaatimukset sekä opetettavan sisällön, pedagogiikan että jatkuvasti lisääntyvän hallinnollisen työn osalta.

Koulujen historianopetus on ollut ja on nykyäänkin tärkeä osa yleissivistystä ja maailmankuvaa avartavaa opetusta. Etenkin 1900-luvun varhaisemmillä vuosikymmenillä, mutta myöhemminkin, historian opetuksella

on haluttu myös sosiaalista kasvavia kansalaisia osaksi kansakuntaa. Vaikka syy hakijamäärien laskulle tuskin löytyy historianfilosofian liian pienestä roolista opetussuunnitelmatyössä, on kouluhistorian roolia tarpeellista pysähtyä pohtimaan. Mitä historia voi opettaa, mitä haluamme historian opettavan? Millä tavalla paremmilla valmiuksilla oppilas on varustettu elämään käytyään läpi peruskoulun, ammattikoulun ja lukion historian oppimäärän?

Markus Ylijoki peräänkuuluttaa pysähtymistä historianopetuksen tarkoituksen pohittamisen äärelle. Jan Löfström taas tiivistää historianopetuksen tarkoituksen näin: "Historianopettajia tarvitaan, koska lapsilla ja nuorilla on kysymyksiä, jotka koskevat menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden välisiä suhteita, ja näiden osaltahan juuri historianopettajat ovat spesialisteja. Usein oppilaiden kysymykset ovat muotoa 'mistä se johtuu?' tai 'mitä tulee seuraavaksi tapahtumaan?', ja niihin vastatessa on hyvä tilaisuus tuoda esiin esimerkiksi tiedon epävarmuuksia, syy-seuraus-suhteiden monitasoisuuksia ja eriselysvaihtoehtojen punnitsemisen tärkeyttä. Historianopetus on kaiken muun ohella eettistä kasvatusta, jolle opetussuunnitelma antaa suunnan ja selkänöjan." Viime vuodet tuskin ovat ainakaan vähentäneet oppilaiden kysymyksiä, joten historian vetovoima kestää lo-pulta tulevaisuudessakin.

Anna Sassali-Tanila

Samuli Laine

Kirjoittajat ovat Turun yliopiston väitöskirjatutkijoita ja THY:n julkaisutoimikunnan jäseniä.